

УДК 378.147:811.161.2.09

**ВНЕСОК С. П. ЛУКАЧ У РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ ДУМКИ
(ДО 210-РІЧЧЯ НІЖИНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ)**

Голуб Н. М., Проценко Л. І.

У статті представлено лінгводидактичні підходи С. П. Лукач до актуальних проблем методики навчання української мови в школі та виші, формування національно-мовної особистості; здійснено аналіз наукової спадщини.

Ключові слова: метод бесіди, шляхи підвищення ефективності навчання, національно-мовна особистість, проблемно-пошуковий підхід, соціолінгвістика.

В статье представлены лингводидактические подходы С. П. Лукач к актуальным проблемам методики обучения украинскому языку в школе и вузе, к формированию национально-языковой личности; проанализировано научное наследие.

Ключевые слова: метод беседы, пути усовершенствования эффективности обучения, национально-языковая личность, проблемно-поисковый подход, социолингвистика.

The article deals with the linguistic-didactic approaches of S. P. Lukach to methodological problems of teaching the Ukrainian language in secondary schools and higher educational institutions, formation of national language personality. An analysis of the scientific heritage has been conducted.

Key words: method of conversation, ways of instructional improvement, national language personality, problem-exploratory approach, sociolinguistics.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі освіти в Україні нагальною залишається проблема становлення й розвитку методичної думки. Науковий доробок викладачів Ніжинської вищої школи був предметом дослідження багатьох відомих учених: Г. В. Самойленка, Ю. І. Бондаренка, Л. Ф. Мірошниченко, О. О. Ісаєвої, А. О. Вітченка, О. В. Забарного, А. М. Фасолі та ін. Про це свідчать і численні конференції, організовані кафедрами філологічного факультету. Так, традиція проведення наукових зібрань, присвячених внеску Т. Ф. Бугайко – доктора педагогічних наук, професора, випускниці Ніжинської вищої школи, у розвиток педагогічної думки, започаткована кафедрою методики викладання української мови і літератури.

Мета статті – з'ясувати внесок С. П. Лукач у розв'язання актуальних проблем лінгводидактики, реалізацію основної мети навчання української мови в загальноосвітніх закладах різного типу, становлення вчителя-словесника.

С. П. Лукач – учений-методист, творчий доробок якої – вагомий. Коло її наукових інтересів досить широке: історія розвитку лінгводидактики, підвищення ефективності методу бесіди, використання міжпредметних зв'язків із літературою, проблемно-пошуковий підхід до опрацювання шкільного курсу, удосконалення форм навчання у виші, засвоєння української мови в умовах білінгвізму тощо [6; 2; 5; 8; 1; 7; 9; 10; 3; 4].

Питання, порушені в працях, актуальні й на сьогодні. Посилання на здобутки С. П. Лукач знаходимо в роботах М. І. Пентиліук, Г. В. Грибан, О. А. Кучерук, А. М. Олійник та ін.

С. П. Лукач пройшла шлях від студентки Кам'янець-Подільського педагогічного інституту до завідувача кафедри, кандидата педагогічних наук, провідного доцента Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Кандидатську дисертацію на тему "Підвищення ефективності методу бесіди на уроках української мови в 4–5 класах" захистила в 1985 році. Із 1989 очолювала кафедру методики викладання української мови і літератури – одну з перших в Україні.

За сприяння С. П. Лукач було обладнано кабінет шкільного типу; дібрано кваліфікований викладацький склад; створено умови для захисту кандидатських дисертацій; налагоджено зв'язки з НПУ імені М. П. Драгоманова, Інститутом педагогіки НАПН України; започатковано відкриття педагогічного ліцею при НДУ; організовано I Всеукраїнську науково-практичну конференцію, яка зібрала провідних методистів країни.

На фото: учасники I Всеукраїнської науково-практичної конференції

З її ініціативи було проведено Всеукраїнську конференцію "Сучасний підручник: проблеми і перспективи" спільно з лабораторією навчання української мови та літератури НДІП АПН України; організовано зустріч із редколегією журналу "Українська мова та література в школі" (нині "Дивослово") для студентів та вчителів міста.

*На фото: С. П. Лукач на Всеукраїнській конференції
"Сучасний підручник: проблеми і перспективи"*

Поєднуючи наукову та педагогічну діяльність, С. П. Лукач дбала про зв'язки кафедри зі школами м. Ніжина. Деякий час вона працювала в ЗОШ № 5, проводячи експериментальну роботу. Організовувала семінари для вчителів міста, надавала фахову допомогу молодим філологам, здійснювала керівництво методичним об'єднанням учителів-словесників Обласного педагогічного ліцею.

На фото: зустріч учасників семінару з членами лабораторії навчання української мови та літератури НДІП АПН України

Діяльність С. П. Лукач як викладача Ніжинської вищої школи мала творчий, новаторський характер. Велику увагу вона приділяла становленню майбутніх філологів, розвиваючи їхню педтехніку; на лабораторних заняттях упроваджувала фонетичну розминку, активно моделювала фрагменти уроків, створювала проблемні педагогічні ситуації, показуючи шляхи їх розв'язання; виношувала думку про укладання універсального підручника з методики навчання української мови. Результат її фахової майстерності – випускники філологічного факультету, які працюють у різних кутках України, у тому числі й кандидати педагогічних наук.

Центральне місце в науковому доробку С. П. Лукач займала проблема методів навчання української мови, реалізації якої присвячено багато праць і розвідок авторки. Зокрема, її інтереси зосереджені на підвищенні ефективності методу бесіди: вона розглядає особливості застосування, розробляє методичну систему, наводить класифікацію видів бесіди, указує на те, що цей метод є "одним із шляхів розвитку мислення учнів, здійснення розвивального навчання" [2, с. 24].

На думку С. П. Лукач, "бесіда забезпечує самостійне й глибоке засвоєння матеріалу, виховує інтерес до предмета, розвиває пізнавальні здібності учнів, сприяє використанню знань на практиці, у житті" [2, с. 24].

Так, серед основних шляхів підвищення ефективності методу науковець виділяє такі:

- залежність методу від змісту виучуваного матеріалу;
- структурування бесіди щодо основних етапів уроку;
- значення діалогічного мовлення учнів у процесі засвоєння знань;
- створення умов для вияву пізнавальної активності (дискусійна форма ведення уроків, розробка проблемно-пошукових ситуацій, які спонукають школярів до обговорення навчальної теми, групові форми роботи тощо);
- удосконалення професійної майстерності вчителя-словесника [2; 5; 8].

Предметом уваги С. П. Лукач були питання історії розвитку методичної науки в Україні, зокрема, серед її наукових робіт є праці, присвячені постаті П. О. Куліша. Лінгводидакт активно досліджує створення перших підручників з української мови в ХІХ столітті. У "Граматці" П. О. Куліша вперше в історії розвитку вітчизняної методичної думки та школи був узагальнений досвід викладання рідної мови попередніми поколіннями, сформульовані ідеї й принципи, за якими повинно будуватися навчання [6].

Свій підручник П. О. Куліш протиставив схематизму й догматизму у вивченні мови, зосередивши всю увагу на розвитку духовних здібностей дитини, її мислення, становленні особистості. Ці думки не втратили актуальності й на сьогодні [6].

У колі інтересів авторки були й питання соціолінгвістики, яка займається диференціацією мов серед різних верств населення, взаємодією мови й культури, проблемою двомовності й багатомовності тощо. З цієї метою в 1998 році був

виданий навчальний посібник "Говорим и читаем по-українски" у видавництві "Просвіта" [3]. У 2015 році вийшов із друку російсько-український розмовник "Говорим и читаем по-українски", побудований за тематичним принципом. У ньому подаються зразки ділового мовлення, визначаються типові помилки, зумовлені впливом російської мови, пропонуються завдання й вправи, спрямовані на вдосконалення мовленнєвої компетенції [4].

Варто зазначити, що С. П. Лукач завжди займала й продовжує займати активну життєву позицію: була учасником та ініціатором створення осередку "Просвіти" в м. Ніжині; засновником організації "Благодійний фонд Світлани Лукач допомоги людям із інвалідністю". Нині вона веде волонтерську діяльність, виступає по радіо, дбає про утвердження статусу української мови.

Отже, методичний внесок С. П. Лукач – вагомий. Він не втратив актуальності й на сьогодні. Її надбання використовують молоді науковці, ними послуговуються вчителі-словесники, студенти.

Література

1. Лукач С. П. Байки Л. Глібова як дидактичний матеріал на уроках української мови / С. П. Лукач // Глібов. Читання : матер. конф. – Ніжин, 1987. – С. 86–87.
2. Лукач С. П. Бесіда на уроках мови : посібник для вчителя / С. П. Лукач. – К. : Рад. школа, 1990. – 112 с.
3. Лукач С. А. Говорим и читаем по-українски : учеб. пособие / С. А. Лукач. – К. : Просвіта, 1998. – 224 с.
4. Лукач С. Говорим и читаем по-українски : русско-український разговорник / С. Лукач. – К. : Гамазин, 2015. – 352 с.
5. Лукач С. П. Евристична бесіда на уроках української мови / С. П. Лукач // Початкова школа. – 1984. – № 4.
6. Лукач С. П. 3 історії розвитку методики викладання української мови (Пантелеймон Куліш "Грамотка") / С. П. Лукач // Використання спадщини повернутих і забутих діячів культури та науки в навчальному процесі педвузу та школи : наук.-практ. конф. – Рівне, 1991. – С. 74.
7. Лукач С. П. Казки, легенди, прислів'я, приказки на уроках мови як засіб естетичного виховання / С. П. Лукач // Методика. Досвід. Пошук : наук.-метод. зб. – Ніжин, 1994. – Вип. I. – С. 42–44.
8. Лукач С. П. Лінгво-психологічні основи бесіди як методу навчання української мови / С. П. Лукач // Українська мова і література в школі. – 1982. – № 7. – С. 55–58.
9. Лукач С. П. Проблемний підхід до вивчення дієприкметника в школі / С. П. Лукач // Методика. Досвід. Пошук : наук.-метод. зб. – Ніжин, 1996. – Вип. III. – С. 36–39.
10. Лукач С. П. Роль лабораторних занять із методики викладання української мови у формуванні фахових умінь студентів / С. П. Лукач // Актуальні питання вивчення у вузі курсу методики викладання мови і літератури в школі : наук.-практ. конф. – Ніжин, 1990. – С. 26–27.